

Topkapı Sarayı

İstanbul'da Sarayburnu sırtlarında yaklaşık 400 yıl Osmanlı Devletinin idâre merkezi olan saray.

Sultanahmed ile Haliç ve Boğaz sâhilini kaplıyordu. Asıl alanı 700.000 m2 kadardı. İnşâsına **Fâtih Sultan Mehmed Han** (1451-1481) zamânında 1465 yılında başlandı. Osmanlı teşrifâtında ilk adı "**Saray-ı Cedîd-i Âmire**" olup, "**Yeni saray**" demektir. Fâtih, sarayın tek binâdan değil, birçok köşk ve dâirelerden meydana gelmesini istiyordu. Saray inşâatına bu istek üzerine başlandı. Osmanlılar devrinde devâmlı ilâve ve tâdilât yapılarak, genişletilerek, ihtiyaca cevap verilecek hâle getirildi. **Sultan İkinci Mahmûd Han** zamânında, 1825 yılında ahşap olarak "**Topkapı Sarayı**" adıyla yeni bir saray yapıldı. Bütün yeni saraya "Topkapı Sarayı" denildi. Yangınlar ve demiryolu inşâatı sebebiyle pekçok köşk ve dâire tahrip olup, yıkıldı. 3 Nisan 1924 târihinde müze hâline getirildi.

İstanbul'un fethinden on iki yıl sonra 1465'te inşâsına başlanılan sarayın ilk kısmı 1472'de bitirildi. "**Sırçasaray**" denilen "**Çiniliköşk**" ile "**Hasoda**" ve "**Arz Odası**" ilk yapılan kısımlarıdır. Sarayın etrafını çeviren surlarda da inşâsından itibaren devamlı tâdilât yapıldı.

Deniz tarafındaki sur, Sirkeci İskelesi ve Sepetçiler Köşkünden başlayarak Ahırkapı'ya kadar gelir. Uzunluğu ikibuçuk kilometre kadardır. Ahırkapı'dan itibaren, İshakpaşa Yokuşunu tâkip ederek **Ayasofya Câmîinin** yanına açılan Fâtih'in yaptırdığı Bâb-ı Hümâyunu geçip, Soğukçeşme tarafında dikaçı teşkil eder. Bunun üzerinde **Sultan Üçüncü Murâd Hanın** yaptırdığı "**Alayköşkü**" vardır. Salkımsöğüt Caddesinden Demirkapı'ya varıp, buradan denize kadar uzanırdı. Tam sâhilde "**Yalı Köşkü**" bulunurdu.

Pâdişâh, donanma sefere çıkarken Kaptan paşaları Yalı Köşkünde kabul ederdi. Sur kulelerinin üstünde Sepetçiler Köşkü, bundan sonra Hamlacılar Ocağı ve Kayıkhâne, odun ve erzak anbarıyla Topkapı gelirdi. Kapıya bu adın verilme

sebebi, limanın ağzının müdâfaası için topraklar yerleştirilmiş olmasıdır. Bu mevkide Sultan Üçüncü Ahmed Han tarafından 1709'da bir köşk ve odaları bulunan kâşâne ve Sultan İkinci Mahmûd Han tarafından 1825'te ahşap olarak Topkapı Sarayı yapıldı. Topkapı Sarayı 1862'de yanıp, yıkılmasına rağmen, Yeni Sarayın bütünü bu adla anılmaya başlandı. Bunun arkasında, Sultan Üçüncü Selim Han (1789-1807)ın annesi Mihrişah Sultan için yaptırdığı **"Serdâb Kasrı"** vardı. Bundan sonra, Sarayburnu'ndan başlayarak Hasbahçe ve deniz kenarında Değirmen Kapısı ve üst kısmında Gülhâne Meydanı yer alır. Gülhâne Meydanında **"İshakiye Köşkü"** ile **"İncili Köşk"** bulunurdu. İncili Köşk 1827'de yıkıldı, bunun üst kısmında **Sultan Dördüncü Murâd Han (1623-1640)** ve **Sultan İkinci Mahmûd Han (1808-1839)** tarafından yaptırılan köşkler vardı.

Sultan Mahmûd Han Köşkü, **Sultan Abdülazîz Han (1861-1876)** zamânında **"Arslanhâne"** adını aldı. Cebehâne ve İki Nişantaşı vardır. Nişantaşları Sultan Üçüncü Selim Han ve Sultan İkinci Mahmûd Hana âit olup kitâbelerini meşhur hattat **Yesârî Efendi** yazmıştır.

Cebehâne Meydanının sâhil kısmında Sultan İkinci Bâyezîd Han (1481-1512) zamânında yaptırılan **"Sinan Paşa Köşkü"** ve hizâsında **Yavuz Sultan Selim Han (1512-1520)** zamânında yapılan **"Mermer Köşk"** vardır. Mermer Köşkten sonra Tabhâne Kapısı ve yanında Tabhâne Câmii gelir. Nekahathâne de denilen Tabhâne'de, sonradan Gülhâne Hastânesiyle Askerî Rüştiye yapıldı. Tabhane'den sonra fener olup, yanında Ahırkapı ile Balikhâne Kapısı vardır.

Topkapı Sarayı, Birûn, Enderûn ve Harem olmak üzere üç kısımdan meydana gelirdi. Bu kısımlar surun içinde olup, sarayın kendisini meydana getirirdi.

Birûn kısmı: Sarayın dışı olup Bâb-ı hümâyûndan Bâb-üs-saâdeye kadar uzanan, birinci ve ikinci yer diye anılan kısımları ihtivâ eder.

Birinci yer; Bâb-ı hümâyûnla Ortakapı da denen Bâb-üs-selâm arasındaki sahadır. Bugün Topkapı Sarayına buradan girilir.

Bâb-1 hümâyûndan girilince sağ tarafta Mâliye Nezâretinin binâsı vardı. Bunun yanında şimdi mevcut olmayan Çizme Kapısından yokuş vâsıtasıyla Cebehâne Meydanına inilirdi. Çizme Kapısından Ortakapıya kadar olan kısımdaysa Has Fırın ile Fodla Fırını, iki kapının ortasında Siyâset Çeşmesi vardı. Ortakapının önünde Seng-i ibret denilen ibret taşı bulunurdu. Sol tarafta silâh ambarı ve askerî müze olarak kullanılan Aya İrini Kilisesi yer alırdı. Bununla sur arasında, divanda hizmet eden Sim Sakalarla Hasırcıların koğuşları vardı. Askerî Müzenin yanında, 1716'da nakledilen Darphâne bulunurdu. Darphânedeki Soğukçeşme'ye inen yolun ortasında Darphâne Kapısı, Darphâne yanındaki yokuşla Ortakapı arasında Deâvi Kasrı vardı. Kubbealtı'nda divan toplandığı zaman, kubbe vezirlerinden birisi nöbetle buraya gelerek verilen dilekçeleri toplar ve mürâcaat sâhiplerini dinleyip, dâvâlarını hülâsa ederek divana bildirirdi.

Deâvi Kasrı, bugün mevcut değildir. Ortakapının iki tarafında iki kule ve bunların altında kapıcılara mahsus odalar vardı. Ortakapı geçilince Birûnun "**İkinci Yer**" tâbir edilen mahalline gelinirdi.

İkinci Yer; yüz seksen metre uzunlukla yüz otuz metre genişliktedir. Burada bayram alayları merâsimi yapıldığı için "**Alay Meydanı**" da denir. Meydanın dört tarafı mermer direkli ve revaklıydı. Meydanda dört yol vardır. Sağdaki yol, sağdaki sarayın mutfağı Matbâh-ı âmireye; ortadaki Enderûnun kapısı olan Bâb-üs-saâdeye; soldaki dünyâ siyâsetine yön veren Kubbealtına; en soldaki de Meyyit Kapısı denilen kapıya giderdi. Meyyit Kapıdan sonra mescit ve bunun karşısında has ahır memurlarına mahsus uzun binâ vardı. Uzun binâ, kısım kısım Harem Ağaları Hastahânesi, Bahçıvanlar Koğuşu, Yakalı Baltacılar Ocağı olarak kullanılırdı. Sol taraftaki revakların sonundaysa Harem Dâiresinin kapısı vardı. Bu kapının yanındaki kapıdan, Zülüflü Baltacıların koğuşlarına gidilirdi. Zülüflü Baltacılar Koğuşunun duvarları güzel çinilerle süslüydü.

Sarayın dış kısmı olan Birûn, herbiri birer hizmet için yapılan bu binâlardan meydana geliyordu.

Enderûn: Sarayın iç kısmı olup, saray üniversitesi mâhiyetindeydi. Hânedan mensupları ve özel testlerle seçilen ülkenin en zeki ve kâbiliyetli şahsiyetlerinin eğitim öğretim müessesesiydi. Çok muazzam bir teşkilâta ve seçme bir kadroya sâhipti.

Enderûn, Bâb-üs-saâde diye anılan Akağalar Kapısıyla başlar. Bâb-üs-saâdede iç içe iki kapı olup, burada Akağalar vazife yaptığından Akağalar Kapısı da denir. Kapının ön kısmında mermer sütunlara dayanan bir revak vardır. Pâdişâhın tahta geçiş merâsimi olan cülûslarda, ayak dîvânı gibi fevkalâde hâllerde ve bayramlarda, pâdişâhın tahtı buraya çıkarılırdı. Bâb-üs-selâmda bayramlaşma merâsimi de yapılırdı. Sefere çıkıldığında, Sancak-ı şerîfin sadrâzama bu kapının önünde verilmesi âdetti. Sancak-ı şerîfin konması için yerde bir delik açılmıştı. Burası ayak basılmaması için mermer taşla örtülürdü. Bâb-üs-saâdenin iki kapısının arasında sağda Kapıağası Dâiresi, solda Akağalar Koğuşu vardı.

Bab-üs-saâde kapısından “**Üçüncü Yer**” denilen meydana girilirdi. Kapının karşısında Arz Odası bulunur. Pâdişâh, dîvândan sonra vezirleri ve gerektiğinde elçileri Arz Odasında kabul ederdi. Arz Odasında **Sultan Üçüncü Mehmed Han** tarafından 1596’da yaptırılan Tahtla tunçtan bir ocak, iki tekneli bir çeşme vardı. İçerideki konuşmaların duyulmaması için çeşme açılarak, suyun çağıltısı gizliliği sağlardı. Arz Odasının duvarları güzel çinilerle süslüydü. Arz Odasının arkasında **Sultan Üçüncü Ahmed Han** (1703-1730) tarafından yaptırılan kütüphâne vardır. Üçüncü Yer Meydanının sahası dört bin metrekaredir. Sağ kenarında Enderun odalarından Seferli Koğuşu ile Hazine Dâiresi vardır. Karşı kenarında Kiler Odası ve Hazine Kethüdâlığı Odası yer alır. Bunun solunda Hazine Koğuşu ve ikisinin arasında Dördüncü Yer Meydanına inen üstü kapalı bir merdiven bulunmaktadır.

Üçüncü Yer Meydanının sol kenarında Hırka-i Saâdetle diğer mübârek emânetlerin muhâfaza olunduğu dâireyi ihtivâ eden Hasoda Koğuşu ile Akağalar Mescidi ve üst tarafında Kuşhâne Mutfağı ve Harem Kapısı vardır. Hırka-i Saâdet Dâiresi pek

muhteşem olup, duvarları kıymetli çinilerle süslüdür. Topkapı'daki Hırka-i Saâdet Dâiresinde 25 Temmuz 1518'den, 3 Mart 1924 târihine kadar dört yüz altı seneden fazla aralıksız Kur'ân-ı kerîm okunmuştur. Daha sonra 19 Mart 1991'den îtibâren tekrar Kur'ân-ı kerîm okunmaya başlanmıştır.

Hırka-i Saâdet Dâiresi; mukaddes emânetlerin muhâfaza edildiği odadan başka büyük bir salonla **Arzhâne** adlı diğer bir salonu, bir de Silâhtarağa hazînesini ihtivâ eder. Bugün bu dört odadan üçü ziyâretçilere açık olup, Hırka-i Saâdetin bulunduğu oda kapalıdır. İçi aydınlatılmış olan bu odayı ziyâretçiler ancak dışarıdan Hâcet penceresinden görebilirler. Hırka-i Saâdet Peygamber efendimizin hırkası olup, bir başka hırkası da **Hırka-i Şerîf Câmiindedir**. Bu ikincisini ayırmak için Hırka-i Şerîf denilmektedir.

Mukaddes emânetlerin en değerlisi Hırka-i Saâdet sayılmaktadır. Burası, Yavuz Sultan Selim'den sonra dört yüz yıl belirli günlerde, pâdişâh tarafından, büyük bir hürmetle ziyâret edilmiştir. Hırka-i Saâdet Dâiresinde ayrıca Kâbe'den getirilen tövbe kapısı, hazret-i Ömer'e ve hazret-i Osman'a âit birer kılıç, Peygamber efendimize âit bir yay, hazret-i Ali'nin el yazması Kur'ân-ı kerîmi, hazret-i Fâtıma'nın seccâdesi, İmâm-ı A'zâm hazretlerinin cübbesiyle İslâm büyüklerinden yirmi birinin kılıcı bulunmaktadır. Hırkâ-i Saâdet Dâiresinin Harem'e açılan bir de kapısı olup, pâdişâhlar Harem'den, doğru buraya gelirlerdi. Hasoda'da bir koğuş, bir yemekhâne, ayrıca silahtarağa, hasodabaşı ve diğer ileri gelen ağaların ve sır kâtibinin dâireleri vardı. Bâb-üs-saâdeden girilince sağ tarafta bugün nakışhâne olarak kullanılan Büyükoda, Kuşhâne Mutfağıyla Hasoda arasında Küçükoda vardır.

Dördüncü yer, Boğaziçi'ne bakar. Sağda doğu köşesinde Sofa Câmiî bulunur. Boğaz'a ve Marmara'ya bakan merdiveni de olan Sultan Abdülmecîd Han Köşkü ise, uzun bir binâdır. Lâle bahçesine mermer merdivenden çıkılır. Lâle Bahçesinin yanındaki seddin sağında Hekimbaşı odası, bundan sonra da **"Sofa Köşkü"** gelir. Lâle Bahçesinin iç tarafına doğru olan

yönde Sultan Dördüncü Murâd Hanın yaptırmış olduğu “Revan Köşkü” yer alır. Murâd Han tarafından yaptırılan ve **Sarık Odası** da denilen Revan Köşkü, geniş saçaklı ve dışı pek zarif çinilerle kaplı bir binâdır. Revan Köşküne bitişik güzel fıskıyeli bir havuz, sonra bir set, sol tarafta da sünnet odası vardır. Seddin kenârında “**İftâriye Köşkü**” olup, yaldızlı bakırdan yapılan kubbeli bir kameriyedir. Seddin sağ tarafına, Sultan Dördüncü Murâd Han, Bağdat Seferi hâtırası olarak, “**Bağdat Köşkü**”nü yaptırmıştır. Bağdat Köşkünün içerisi pek kıymetli mâvi çinilerle kaplıdır. Köşkün önündeki mermerlikten bir kapı ile Hırka-i Saâdet Dâiresine girilir. Dördüncü yerden, üçüncü kapı da denilen bir kapıdan Sarayburnu’na çıkılır.

Enderûn, sağlam temeller üzerine kurulan, yüksek kadroya ve geniş, muazzam teşkilâta sâhip bir müesseseydi. Burada yüksek din ve fen bilgileri, İslâm ahlâkı, yabancı diller, kültür dersleri verilerek, talebeler tam bir Müslüman olarak yetiştirilirdi. Enderûn’da çok sıkı bir intizâm ve teşrifât vardı. Burası, Osmanlı kültür ve medeniyetiyle teşkilâtının beşiğiydi. Üç kıtaya hâkim olan Osmanlı Devletinin mülkî, askerî, adlî ve diğer bütün sâhalarda yükselmiş en mümtâz şahsiyetlerinin vazîfe yapıp, devlet adamlarınının yetiştirildiği eğitim ve öğretim müessesesiydi. Fâtih’ten sonraki Osmanlı sultanları, Birinci Selim Handan sonraki İslâm halîfeleri, pekçok sadrâzam, vezir, kumandan, devlet adamı hep Enderûn’da yetişti. (Bkz. Enderûn)

Harem Dâiresi: Sarayın asıl ikâmet yeridir. Harem-i hümâyûn da denir. Pâdişâhlar, zevceleri, câriyeleri, hizmetkârları, şehzâdeleri, sultanları (kızları) ve varsa anneleriyle berâber kalırlardı. İkâmet yeri yanında bütün zarûrî ve sosyal ihtiyaçları en güzel şekilde karşılayan bölümler de vardır. Harem mensuplarınının yetiştirilmesi için bölümlerle küçük yaştaki pâdişâh çocukları, yeğenleri ve amcaoğulları, Şehzâdeler Mektebinde eğitim ve öğretim görürlerdi.

Harem’de mahremiyet ve ahlâk kâidelerine çok dikkat edilip, burada güzel ahlâk ve iffet timsâli şahsiyetler yetişip,

ikâmet etmiştir. Muazzam bir teşkilât, teşrifat (protokol), âdâb-ı muâşeret, umûmî ahlâk kâideleriyle âdâb ve erkâna riâyet vardı.

Harem Dâiresine, Zülüflü baltacılar Koğuşunun yanında bulunan ve Araba Kapısı diye anılan yerden girilir. Araba Kapısı denmesine sebep, Sultan Efendiler ve Kadınefendilerin bu kapıdan arabaya binip şehre inmeleridir.

Dolaplı Kubbenin çevresi dolaplarla çevrilidir. Fıskıyeli Şadırvan da denen Fıskıyeli Havuz geometrik şekildedir. Sağda Kule Kapısı, solda da Perda Kapısı vardır. Kule Kapısından Âdil Kulesine çıkılır. Âdil Kulesi, kırk iki metre yüksekliğinde, yüz beş basamaklıdır. Perde Kapısından sonra geçitten Haremağalarına mahsus hamam ve “Kızlarağası Köşkü”ne geçilir, ilerisinde Haremağalarına mahsus dâirelerle Şehzâdeler Mektebi, Başmuhasip Ağa ve Başhazinedâr Ağa dâireleri vardır. Haremağaları Dâiresi üç katlı olup, rütbelerine göre Haremağalarının dâireleri sıralanır. Kızlarağası Köşkü ve Şehzâdeler Mektebi çok güzel binâlardır. Şehzâdeler Mektebinin salon ve koridorları pek muhteşem olup, altın yaldızlı nakışları, çinilerle kaplı duvarları göz kamaştırır.

Veliahd Dâiresinden sonra Ocaklı Sofa gelir. Buradaki iki kapıdan biri Çeşmeli Sofaya, öteki Hasekiler Dâiresine açılır. Çeşmeli Sofa, genişçe bir hol olup, çinilerle kaplıdır. Üstü kubbeli olup, bir duvarında da çeşme vardır. Çeşmeli Sofadan Hünkâr Sofasına geçilir.

Hünkâr Sofası, en güzel yerlerdendir. Mermer sütunları salonu ikiye böler. Üstte, parmakları sedef kakmalı bir balkon vardır. Üç tarafında üç çeşme olup; su, çini, sedef ve mermer ihtişamı gözleri kamaştırır. Soluna birkaç kapı açılır. Pâdişâhlar, bayram tebriklerini bu salonda kabul ederdi. Sonra Sultan Üçüncü Murâd Han Odasına geçilir. Bu oda Mîmar Sinân'ın eseri olup, Osmanlı mîmarlık sanatının şâheserlerindedir. Baştan başa kırmızının hâkim olduğu çinilerle örtülüdür. İlerisinde Sultan Birinci Ahmed Han Kütüphanesi ve Sultan

Üçüncü Ahmed Hanın Yemişlik Odası, sonra Hünkâr Hamamı ve çinilerle süslü Vâlide Sultan Dâiresi gelir. Daha sonra Asmabahçe denen, içinde Sultan Üçüncü Osman Hanın köşkü de bulunan Havuzlu Taşlık'a geçilir. Koridordan Sultan Birinci Abdülhamîd Hanın Yatak Odasına gelinir; devamında Sultan Üçüncü Selim Han Odası vardır. Haremde daha pekçok oda olup, sayısı üç yüz seksen kadardır. Haremdeki dâire, oda ve diğer bölümlerin bugün hepsi mevcut değildir. Topkapı Sarayı yangın, yıkım, tahribât ve yüzyılların zaman aşımına uğradığından asıl şekli ve fonksiyonunu kaybetmiştir. Bugün müze olarak kullanılmaktadır.

Topkapı Sarayı Müzesi, mîmârî sanat eseri kompleksi olup, binâları ve içindeki paha biçilmez hazine ve koleksiyonlarıyla yerli ve yabancıların hayranlık dolu alâkasını üzerinde toplar. Bütün İslâm âleminin hürmetine şâyân herkesin gıptayla seyrettiği, maddî ve mânevî paha biçilemeyecek kadar kıymetli **Mukaddes Emânetler**, büyük bir îtinâyla muhâfaza edilmektedir.

Topkapı Sarayındaki köşklerin herbiri birer sanat âbidesi mâhiyetindedir. Topkapı Sarayında onbinlerce nâdide parçadan meydana gelen pekçok eşyâ koleksiyonu mevcuttur. 10.700 parçadan meydana gelen Çin porselenleri, 4000 parçadan meydana gelen Seladon porselenleri, Japon porselenleri, Avrupa krallarının Osmanlı pâdişâhlarına gönderdikleri paha biçilmez porselen ve diğer eşyâ takımları, asırlık İstanbul porselenleri, billurlar ve çeşm-i bülbüllerin herbiri birer hazine kıymetindedir.

Muhteşem saltanat arabalarından bâzıları mevcut olmasına rağmen, çoğu da yağmalanmıştır. Saltanat arabaları, eyer takımları ve koşumları çok alâka çekicidir. Saraydaki tabloların târihî ve sanat kıymeti çoktur. Saraydaki tablolar resim galerisinden çok müze karakterindedir.

Saraydaki Silâh Müzesi, çok zengin olup, Osmanlıların her devrine âit ateşli, kesici ve vurucu silâhların yanında çeşitli yüzyıllara âit ganimet eşyâsı veya İslâm ve Avrupa

devletlerinden hediye olarak gelen silâhlar vardır. Osmanlı sultanlarının kılıçları, zırhları ve takımları da mevcuttur. Silâh Müzesinde târihî bozdoğanlar, şeşperler, salıklar, tulgalar (miğfer), kılıçlar, hançerler, tüfekler, tabancalar, piştovlar, mızraklar, harbeler, yaylar, oklar ve daha pekçok silâh mevcuttur.

Topkapı Sarayında dünyânın en ünlü yazma eserleri vardır. Binlerce Osmanlıca, Farsça, Arapça kitabın çoğu minyatürlü, tezyinâtlı, yâni süslemelidir. Hârîka ciltler, mücevherler, inciler kakılmış ciltler ve en eski İslâm yazmalarının tek nüshaları burada bulunmaktadır. Kütüphânede iki bin büyük hattatın levhâsından meydana gelen nâdide bir hat koleksiyonu mevcuttur. Sarayın Arşiv Dairesinde binlerce kaynak belge vardır. Bu kaynaklar bütün dünyâ târihini alâkadar eder mahiyette belgelerdir.

Detaylı bilgi için: <https://topkapisarayi.gov.tr/tr>